

Lokalne konsultacije s civilnim društvom o inicijativi REKOM

Niš, Srbija

25. april 2009.

Konsultacije je organizovao Odbor za građansku inicijativu iz Niša. Učesnici (30) su bili aktivisti nevladinih organizacija, advokati, univerzitetski profesori sudije, i novinari iz regije Niša. Konsultacije je moderirala Danijela Gavrilović (Odbor za građansku inicijativu, Srbija), a uvodničari su bili Andrej Nosov (Inicijativa mladih za ljudska prava, Srbija) i Vehid Šehić (Forum građana Tuzle, BiH). Izvestili su mediji: Danas, TV Niš, Radio Niš, TV5, TV Zona.

Učesnici konsultacije podržali su inicijativu za osnivanje REKOM-a i zalaganja Koalicije za REKOM.

I valjda je smisao ove inicijative da institucije preuzmu odgovornost za ono radi čega te institucije postoje. Dakle, od zakonodavne, izvršne vlasti, sudske vlasti, mediji...Kakvo je stanje u vojsci i policiji? Ko tamo zapravo ima dominantnu reč? Dakle, oni koji su verovatno i kao institucija najviše zloupotrebljavani i manipulisani u svim ovim ratovima. Ako osećaju grižu savesti, treba upravo otud da očekujemo neku vrstu inicijative i suočavanja sa istinom i pravdom. Kakvo je stanje u Akademiji? Kakvo je stanje na univerzitetima? Koje su dominantne teme na brojnim tribinama na fakultetima koje organizuju, kao, studenti sa svojim mentorima? I nije to samo stanje na Pravnom u Beogradu, na Filozofskom i u Novom Sadu, uzmete bilo koji univerzitet, ja nema sistematsko praćenje, nisam ta vrsta istraživača, ali na osnovu ovo malo podataka koje imam, vidim koje su dominantne teme na Filozofskom fakultetu, ko su učesnici. Dominantne su neke kleronacionalističke, fašističke teme, dominantna je odbrana zločina i zločinaca. I iz tih perspektiva vidim ova inicijativa je zaista brilijantna i pitam se samo šta ko od nas, šta ja mogu da učinim. (Draško Bjelica, Filozofski fakultet u Nišu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Ja ovu inicijativu razumem kao odgovor na jednu potrebu, potrebu da izađemo na kraj sa jednom strašnom povredom koju smo preživeli, stravičnom štetom koja nam je pričinjena tokom ovih 15 godina ili 20, od početka 90-tih do ulaska u 2000-te godine. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Dobro pripremiti javnost za formiranje REKOM-a, i na tome treba da rade i mediji i nevladine organizacije.

Kako god okrenete, mislim da je uslov da ovo uspe, da se nekako sačeka, ako je moguće malo, da se pripremi javnost, na postepen način, ako je to uopšte moguće (...) i da, onda, ono što je najvažnije jeste da se ovo medijski na pravi način prezentira, pa da se tek onda formira neka komisija... dakle, ne neka nego ova komisija. (Dragan Vesić, Al Kanal, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Jedna stvar je prikupljanje činjenica o žrtvama i animiranje Tužilaštva i sudskih organa da, eventualno, pokrene neke procese protiv počinitelaca zločina nad tim žrtvama i ako je to jedini cilj, onda mi se čini da javnost, da na neki način čak i nije potrebna. Mislim da je cilj Komisije

postavljen i okrenut pre svega budućnosti. (...) (Ukoliko nam je cilj) da nam prosto dobro bude ono što mi želimo u budućnosti (...) onda mislim da postoji problem pridobijanja javnosti.(...) Mi tu javnost treba na neki način da pridobijemo, onda mislim da u skladu sa takvom javnošću treba definisati sve ove procedure i izborne, i participacija, i mandat, i saopštavanje, i ko će biti, ovaj, nosilac celog tog posla. (Gordana Đorić, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009)

Ono što bi bila uloga nevladinih organizacija jeste da se još više umrežavaju nevladine organizacije na polju animiranja javnosti za formiranje regionalne komisije. (Semiha Kačar, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Ovde smo se u principu svi složili da neko mora da stane iza ove komisije i to je ono što je jako bitno. Međutim, druga stvar iz mog ugla, kao novinar što gledam, mora komisija da stekne i kredibilitet kod javnosti. Badava vam sve ako ne animirate javnost da u velikom broju podržava to što radi ta komisija, što bude radila ta komisija. (Bratislav Ilić, Televizija Leskovac i B92, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009.)

Karakter oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji specifičan je i zahteva da REKOM ima jedinstven model, ali zasnovan na iskustvu drugih sličnih tela. REKOM treba da utvrdi sudbinu nestalih lica.

U bivšoj Jugoslaviji ste imali sukobe po mnogo različitih linija istovremeno. To nisu bili, to su ponajmanje, što se mene tiče, bili etnički sukobi. To su bili, ako hoćete, sukobi ex-Jugoslovena i nacionalista. To su bili sukobi, ako hoćete, građana i seljaka, imate tu tezu takođe. Sreten Vujović smatra da je rat devedesetih bio urbicid. Imate istovremeno taj sukob liberala i totalitaraca, recimo možete tako da ga nazovete. I ljudi koji su uzimali učešće u tim sukobima i koji su uzimali strane ovako ili onako, nisu to radili na osnovu jedne jednostavne dileme, ovde ili onde, nego su se opredeljivali, odnosno donosili odluke rukovođeni vrlo različitim kriterijumima, sistemima vrednosti, interesima i ne znam ni ja čime. Tako da je jako teško to klupko razlučiti, razmrsiti, jako je teško dati ocene, ako hoćete i moralne, i krivične, i ne znam ni ja kakve, da ne govorim o političkim ili istorijskim. I upravo mi se zbog toga čini da ovoj komisiji ne treba davati preterano velike zadatke. I upravo mi se zbog toga čini da treba zadatak te komisije svesti na ono što je, da tako kažem, ljudski minimum. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Taj konflikt je bio veoma kompleksan. I sada kažete ovde komisija za utvrđivanje i kazivanje istine. Bojim se da ta istina ako se radi o brojkama, ako mi budemo rekli sada u Hrvatskoj je poginulo toliko i toliko Hrvata, ili ljudi, dobro, ali se odmah to shvata kao Hrvat, s jedne strane. U Srbiji s druge strane toliko i toliko, s treće strane toliko i toliko. I kad mi to kažemo, iznesemo u javnost, da li će to biti kontraproduktivno. (...) Mislim da bi ova komisija trebalo da se bavi utvrđivanjem činjenica zbog čega je došlo do rata i da se bavi time da se pronadu te nestale osobe i da to bude glavni zadatak, a da se ne iznose brojke. Mislim da bi u široj javnosti to bilo kontraproduktivno. (Igor Pančić, Pi kanal novine, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

U okviru nacionalnih parlamenata usvojiti zakon o osnivanju REKOM-a. Pošto bi REKOM bio međudržavna komisija, potrebno je pronaći odgovarajući pravni mehanizam za njegovo osnivanje.

Mislim da kod nas politička volja da se osnuje ovakva komisija neće da manjka, mislim da nijedna stranka neće smeti da kaže nije zainteresovana za žrtve. Mislim da se ne treba plašiti ni parlametarne komisije, ni parlamentarne debate, jer, kako mi se čini, niko tu ne bi smeo da kaže da nije zainteresovan. (Biljana Adamović iz Niša, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.04.2009.)

Mislim da bi ukaz kao akt predsednika države imao manju pravnu snagu u odnosu na Skupštinu. Šta može predsednik države tim ukazom? Kako da glasi taj ukaz? Određujem da se formira komisija? Zato mislim da bi celishodnije i jače bilo (doneti zakon u Skupštini), bez obzira što ovde skepsa se izražava da Skupština nije takvog sastava, da nema političke volje... ja mislim naprotiv ima je i biće je sve više i više... setimo se '90. godina, nije se uopšte razgovaralo o ovome, a sve kako idemo, sve vreme, protek vremena čini svoje, pa će u tom smislu da bude te političke volje itekako (...) Kada se diskusija sprovede, dobar predlog i parlamentarna diskusija praćena medijima svakako će taj zakon o formiranju komisije da se sprovede... e, onda kad je zakon, kad je donet u Parlamentu, onda komisiji mogu da se daju ovlašćenja. (Radimir Mladenović, Okružni suda u Nišu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Učesnici predlažu da REKOM utvrđuje činjenice i o onim ratnim zločinima i kršenjima ljudskih prava koja su počinjena izvan zona oružanih sukoba, ali u kontekstu tih sukoba.

Nisam za to da se selektivno vrši čime će se baviti komisija, nego da se jednostavno bave svim zločinima i svim drastičnim kršenjima ljudskih prava tokom devedesetih. Ne samo van teritorija pojedine zemlje, nego i unutar teritorija, ne samo zemalja koje su bile zahvaćene ratom, već i one regije koje su, unutar Srbije sada dajem primer Sandžaka, platile visoku cijenu ratnog mira gdje se takođe svašta dešavalo, o tome mnogi ljudi ništa ne znaju. (Semiha Kačar, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009.)

REKOM treba da prosleđuje tužilaštvima utvrđene činjenice o počinjenim zločinima, koja će u skladu sa svojim nadležnostima pokretati istrage protiv počinilaca.

Politička, moralna odgovornost, ne krivica, to da, ali ja sam protiv toga da se apsolutno bez obzira što nemam još uvek poverenja u pravosudni sistem, odnosno institucije, to se mora ostaviti isključivo sudu. A mi, kroz utvrđivanje određenih činjenica, ćemo to dostavljati ne samo sudu nego i nekim drugim: sociolozima, psiholozima, istoričarima koji će to koristiti kao neku svoju bazu za pisanje o nekim događajima ili sudu za utvrđivanje krivične odgovornosti. (Vehid Šehić, Forum građana Tuzle, BiH, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Članovi REKOM-a treba da budu istaknuti borci za ljudska prava, stručnjaci i osvedočeni zagovornici dokumentovanja kršenja ljudskih prava.

Mislim da bi kriterijum za izbore i način izbora članova te komisije trebalo da bude upravo to: dokazana predanost i iskustvo, i ako hoćete stručnost, u dokumentovanju svih zločina i povreda ljudskih prava koja su se dešavala na ovim prostorima. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Možda bolje da to budu zapravo ljudi koji apsolutno nisu javnosti poznati kao ljudi koje se time bave, da oni dođu bez stigme, bez nagrada, bez predrasuda, da to budu zapravo novi ljudi koji pri tome imaju moralni integritet i koji će učestvovati u radu komisije. (Danijela Gavrilović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Smatram da u radu ove komisije treba svakako uključiti i one iskazane borce za ljudska prava, da budu bar članovi tih komisija zbog poverenja građana. (Semiha Kačar, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Članovi REKOM-a treba da budu i predstavnici vojnih i policijskih snaga.

Mislim da u ovoj komisiji moraju da budu uključeni kao članovi ili čak kao neki koji imaju neki iznad status i ljudi iz vojske, iz policije i ljudi iz politike i nevladine organizacije, jer na taj način narod će verovati više toj komisiji... ma koliko se možda ne sviđalo meni da gledam tamo nekog političara ili nekog iz vojske, ali narod će verovati više komisiji ako ima i takvih likova. Moraju na kraju krajeva i oni sami da što je radila njihova profesija da se suoče s tim. (Bratislav Ilić, Televizija Leskovac i B92, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Samo bih dodala, ako sam dobro shvatila da će narod da više ima poverenja ako se uključe političari i ljudi iz vojske i iz policije... jedno istraživanje pre dve godine sam ja obrađivala podatke i radila na reprezentativnom uzorku, hiljadu valjda ispitanica, iz cele Srbije i bilo je pitanje u kojim institucijama imate najmanje poverenja... na prvom mestu je bilo sudstvo, odmah zatim policija. (Maja Pešić, Žene u crnom, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

REKOM treba da napravi popis ljudskih gubitaka tokom oružanih sukoba, svih slučajeva kršenja ljudskih prava kao što su silovanja i torture, popis svih raseljenih lica u bivšoj SFRJ, kao i popis počinitelaca.

Ta komisija treba da napravi jedan inventar šteta koje su ovde napravljene na ovom prostoru u proteklih desetak ili 15 godina, ponajmanje mislim na materijalnu štetu, mislim na ljudsku štetu. Mislim da to treba da bude jedno telo koje će konačno prebrojati koliko je ljudi izgubilo živote, koliko je ljudi nestalo, koliko je ljudi pretrpelo torture, mučenja, koliko je ljudi raseljeno, da napravi konačni bilans svih tih zverstava koja su se dešavala između 1990. i 2000. godine. Ja bih bio presrećan ako se pri tome žrtve ne bi razvrstavale prema narodnosti i mestu stanovanja. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Ne kažem da treba negirati da ima razlike u brojevima, ali mislim da bi možda komisija, mogla da prikaže sve žrtve iz Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske bez ikakve podele etničke, dakle bez podele, čovek za čovekom, bez ikakve podele teritorijalne, etničke, ne zato da bi se brojke prikrije, ne zato, ne, mi znamo da postoji to razlikovanje, ali šta to znači? U ime budućnosti prosto mi se čini da ne treba više suočavati, pozivati na izjednačenje. (Danijela Gavrilović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009.)

REKOM u svoj rad ne treba da uključuje počinioce.

Mislim da ta komisija ne treba da ima ništa sa počiniocima zločina. Istragu, koliko god nam se to ne sviđalo, o tome šta se dešavalo, treba prepustiti sudovima, i ako nešto možemo da uradimo, dajte da napravimo jednu novu inicijativu da ojačamo institucije, da dobijemo dobro sudstvo. Jer ako posegnemo za ovlašćenjima i zadacima koja imaju sudovi, onda se bojim da ćemo time zapravo utrti put da sve ovo što se desilo, desi ponovo. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Mislim da komisija ne bi trebala da ima puno dodira sa tim potencijalnim osumnjičenima. Sam naziv ovoga projekta kaže za utvrđivanje istina, jel' tako, o zločinima, žrtvama i svega toga. Znači, da se bavimo žrtvama bez prebrojavanja u onim drugim smislama u kome je ovde bilo malo reči... mogu da se imena i prezimena, ali da se složimo s tim da su to žrtve, da su one jednake svuda, isti pravni, kako god hoćemo da kažemo, položaj da imaju i tako da na ove stvari gledamo. (Radomir Mladenović, Okružni sud u Nišu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)

Javno slušanje žrtava i svedoka se podržava kao važna aktivnost REKOM-a, ali je potrebno da ti iskazi budu dokumentovani i iz više izvora.

Žrtvama treba dati mogućnost da kažu šta je rečeno, ali taj govor žrtava ne treba izjednačavati sa činjenicama o onome što se zbivalo. I žrtve imaju da tako kažem svoju iskrivljenu vizuru, svoju subjektivnost. Naravno, to što su oni subjektivni ne znači da ih ne treba čuti, treba ih čuti i treba im dati priliku da kažu šta su proživeli, ali je to nešto što treba držati odvojeno od onoga za šta bih ja komisiji dao, da tako kažem, puniji mandat da, ako hoćete birokratski, ustanovi brojke. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009.)

REKOM treba da ima pristup arhivama Haškog tribunala i državnih institucija.

Sticajem okolnosti bio sam svedok u predmetu petorke, generala ovih naših rukovodećih i onda sam se informisao. Oni u Hagu imaju zaista dosta podataka o eventualnim osumnjičenima... dovoljno je da, na primer, u ovom predmetu se pomene Petar Petrović kao komandant neke jedinice... to je dovoljna indicija, odnosno, da se pokrene, da bude, da postoji osnovana sumnja ili osnov sumnje. I drugo, država Srbija je, koliko ja znam, pored ovog Veća za ratne zločine u Beogradu, planira da formira i Veće u Nišu, Novom Sadu. Prema tome, biće kapaciteta, biće

kadrova i ljudi sposobnih, spremnih da sve ovo procesuiraju. Tako da ne bude tu zabune da li je pravosudni kadar dobar, da li ćemo se izboriti sa tim, sigurno da hoćemo. (Radomir Mladenović, Okružni sud u Nišu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009.)

REKOM treba da preporuči reparacije za žrtve i članove porodica, čime bi se obezbedilo njihovo javno priznanje. U znak sećanja na sve žrtve uspostaviti Dan sećanja koji bi se obeležavao u svim državama bivše Jugoslavije.

Da li je moguće da se nekako organizuju sve zemlje bivše SFRJ i da, na primer, jedan dan u mesecu bude dan žrtava. Na primer, ljudi koji su u tim gradovima, da li paljenjem sveća ili bilo čim.... nekom akcijom ali da to bude jedan dan u mesecu. Jer mora se non-stop raditi na tome, non-stop bombardovati, bombardovati, bombardovati time, da bi ljudi shvatili o čemu se radi? Da li je to moguće? Ali da se te žrtve prikažu sa svih strana. Znači, ne samo sa naše strane, nego da se jednostavno te žrtve objedine. Da li je to moguće? (Igor Pančić, Pi kanal, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25.april 2009.)

Kad je reč o reparacijama, mislim da bi žrtve dobile najveću zadovoljštinu ako bi bile priznate jednostavno kao ljudske žrtve. I mislim da bi ovakav jedan način rada komisije tome jako doprineo. (Nenad Popović, Odbor za građansku inicijativu, Srbija, Lokalne konsultacije s civilnim društvom, Niš, Srbija, 25. april 2009.)